Бюджетний барометр – червень 2022

Що вийшло?

1. **Парламент відновив призупинені внутрішні джерела наповнення держбюджету -** наприкінці червня депутати підтримали законодавчі зміни, якими передбачено повернення мита та ПДВ на імпортні товари (в т.ч. розмитнення автомобілів).
2. **У червні вдалося залучити 68,5 млрд грн грантових коштів,** що залишається критично важливим в умовах триваючої залежності бюджетної стійкості від іноземної підтримки. **Частка саме безповоротної фінансової допомоги в загальному її обсязі зростає.**
3. За І півріччя 2022р. **до місцевих бюджетів надійшло** 173,8 млрд грн податкових надходжень, що на 13,9 млрд грн або **на 11,8% більше аналогічного показника минулого року.** В окремих областях продовжується перевиконання планових показників, як і раніше, пов'язане зі зростанням надходжень від ПДФО.

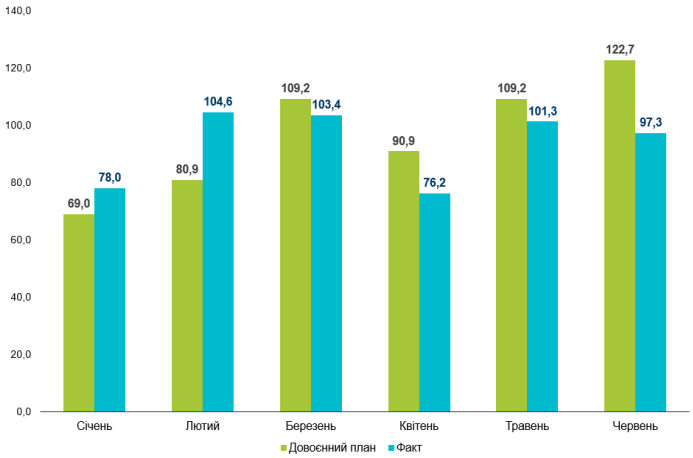
Що не вийшло?

- **Податкові надходження держбюджету за червень становили 50,7 млрд грн, що покриває лише 21,8% потреби** (видатки були профінансовані на рівні 232,4 млрд грн). Основними податковими джерелами залишаються ПДФО, ПДВ ("імпортний" ПДВ за червень становив 11,9 млрд грн, "внутрішній" ПДВ - 11,7 млрд грн, при цьому **було відновлено відшкодування ПДВ**) та акцизний податок. З урахуванням об'єктивних факторів (початок відшкодування ПДВ та просідання надходжень через календар сплати податків) виконання довоєнного плану досягло лише 65,2% порівняно з 78,9% минулого місяця.
- У червні, після травневого сплеску, **спостерігався низький інтерес до військових ОВДП з боку населення.**

Що далі?

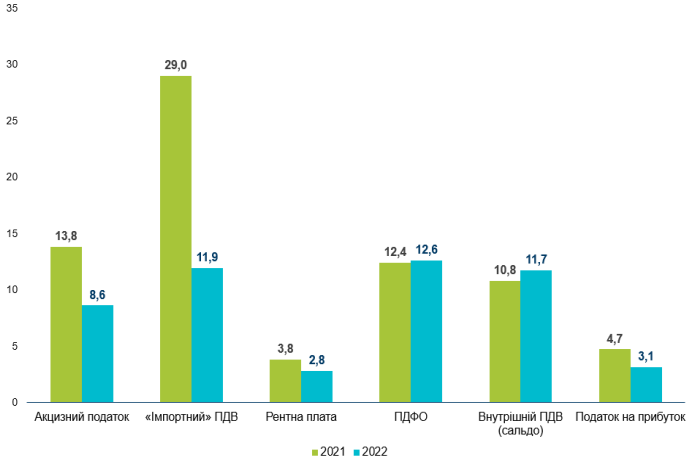
1. **Значне зростання дефіциту бюджету** (у І півріччі 2022 р. бюджет виконано з дефіцитом у 405,2 млрд грн) **вимагатиме подальшого скорочення державних видатків.** При цьому **зростання рівня державного боргу** (як платежів з погашення - 214,8 млрд грн, так і платежів з обслуговування – 86,6 млрд грн за І півріччя 2022 року) **вимагатиме перегляду Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021-2024 роки.**
2. **Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС передбачає значні нормативні трансформації сфери публічних фінансів**. Зокрема, у митному законодавстві потрібно імплементувати 7 регламентів та приєднатися до 2 конвенцій, в податковому - 22 директиви, а у фінансовому та банківському секторі - 9 директив і 3 регламенти. Йдеться про інтеграцію в європейську систему онлайн-обміну митною інформацією про вантажі, зменшення ризиків корупційної складової через "людський фактор", налагодження спільної системи ПДВ, трансфертне ціноутворення та ін.

Рис 1. Доходи бюджету у 2022 році, млрд грн (за загальним фондом)

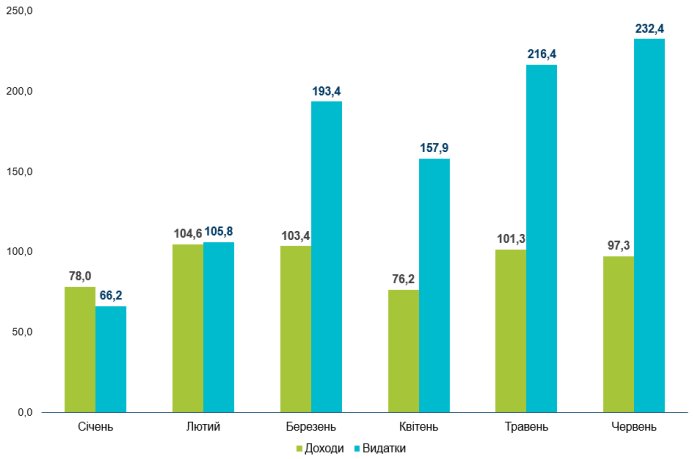
Джерело: Міністерство фінансів України

Рис 2. Податкові надходження за січень-червень 2021-2022 років, млрд грн (за загальним фондом)

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 3. Фактичні доходи та видатки бюджету, млрд грн (за загальним фондом)

Джерело: Міністерство фінансів України

Ключові ризики:

- Негативні очікування щодо ділової активності підприємств визначають **песимістичні оцінки податкових надходжень**. Водночас потрібне стимулювання споживчого попиту, що значно залежить від швидкості повернення громадян в Україну (офіційно виїхало 5,2 млн осіб, з яких повернулося 2,7 млн осіб) (високий ризик).
- **Зниження ділової активності через різке підвищення тарифів на перевезення Укрзалізницею.** Незважаючи на те, що тарифи на перевезення вантажів довгий час були значно нижчими, ніж у сусідніх державах і потребували підвищення, їх підняття на 70% може уповільнити бізнес-процеси в цілому (середній ризик).
- **Зміни** (податкові та митні) **до законодавства про індустріальні парки** створюють ризик зниження доходів від податку на прибуток підприємств, ПДВ та мита у середньостроковій перспективі (низький ризик).

Деталі:

(1) **Темпи надходжень до загального фонду держбюджету дещо впали у порівнянні з травнем (97,3 млрд грн проти 101,3 млрд грн).** З початком війни Мінфін звітує лише про фактичні показники доходів, але з урахуванням довоєнного плану (станом на 1 лютого) червень мав бути одним з «найприбутковіших» місяців поточного року з обсягом доходів 122,7 млрд грн. Але фактично за червень надійшло на 21,2% менше плану. Це пов'язано з тим, що частину неподаткових платежів бюджет отримав наперед - ще на початку повномасштабної війни.

(2) **План податкових надходжень за І півріччя було виконано на 98,3%** - закладаються основи вищого рівня податкової культури, кращого розуміння платниками податків не лише своїх прав, а і обов'язків, що супроводжується активною дискусією у суспільстві і розумінням необхідності перегляду частки податкових надходжень у ВВП (у 2021 р. вона становила 26,6%). Також продовжується кампанія податкової амністії, в рамках якої станом на 05.07.2022 задекларовано 3,6 млрд грн активів і 225,1 млн грн збору до бюджету (з 24.02.2022 задекларовано 1,45 млрд грн активів).

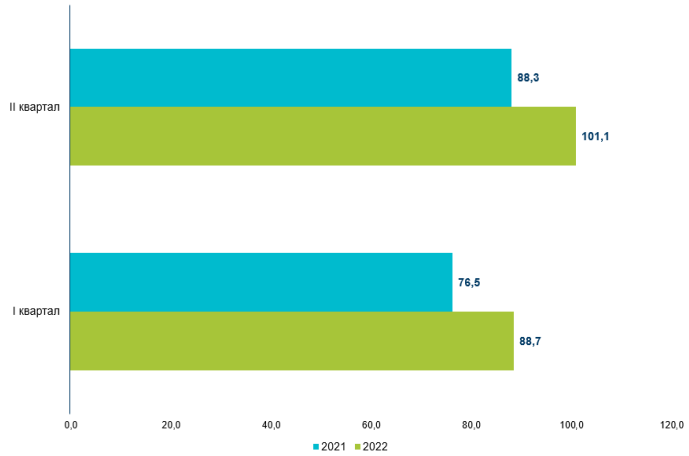
(3) **Брак надходжень (згідно з довоєнним планом) спостерігається майже за всіма ключовими видами податків**. Найбільша різниця між фактичними та плановими доходами вже традиційно зберігається за «імпортним» ПДВ (що логічно, враховуючи податкові послаблення) і у червні становить 18,3 млрд грн або 61,6% від довоєнних планових показників. Водночас, фактичні надходження «імпортного» ПДВ щомісяця продовжують зростати – 7,9 млрд грн у квітні, 8,8 млрд грн у травні та 11,9 млрд грн у червні. Значні втрати спостерігаються також за податком на прибуток підприємств – 1,8 млрд грн або 37,8% (3,1 млрд грн фактичних надходжень при 4,9 млрд грн планових), за рентною платою – 2,3 млрд грн недостачі або 45,1% від плану (2,8 млрд грн фактичних надходжень при 5,1 млрд грн планових), а також за внутрішнім ПДВ – 3,2 млрд грн недостачі або 21,5% від плану (11,7 млрд грн при 14,9 млрд грн планових). **Також було відновлено процедуру відшкодування ПДВ (платникам відшкодовано 9,5 млрд грн)**. Податок на доходи фізичних осіб було виконано в розмірі 95,5% довоєнного плану (12,6 млрд грн фактичних надходжень при 13,2 млрд грн планових). При цьому, такі надходження ПДФО є найбільшими за період повномасштабної війни. Єдиним податком, за яким відбулось перевиконання плану, став «внутрішній» акциз (8,6 млрд грн фактичних надходжень при 5,9 млрд грн планових).

Рис. 4. Дефіцит бюджету, млрд грн (за загальним фондом)

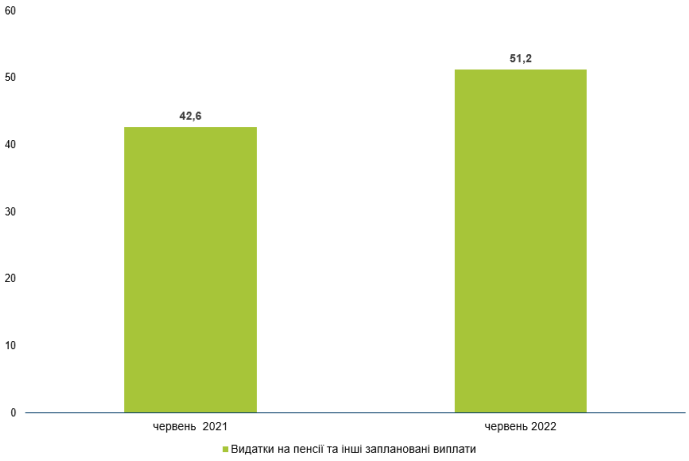
Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 5. Надходження ЄСВ за І та ІІ квартали, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України

Рис. 6 Пенсійні виплати за червень 2021-2022 років, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України

(4) **На фіскальний баланс прямо впливають надходження від експорту.** Розширення можливостей для українських виробників створює передумови для поступового відновлення виробництва. Зокрема, було тимчасово скасовано обмеження на експорт до ЄС та США (лише в частині тарифів на сталь). Із Великою Британією було підписано угоду про скасування ввізних мит і тарифних квот, а Канада розширить угоду про вільну торгівлю.

(5) **Важливим джерелом фінансування держбюджету залишаються ОВДП, значну частину яких продовжує купувати Нацбанк**. У червні Мінфін провів 4 аукціони з продажу ОВДП й залучив до бюджету **16 млрд грн**. Населення та бізнес тримають другий за обсягом портфель ОВДП (після НБУ), проте у червні інтерес населення до ОВДП знизився. У червні сальдо внутрішніх боргових операцій уряду було від'ємним та становило - 21 млрд грн.

(6) **Надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ у січні-травні 2022 р. перевищили планові показники у 10 разів, і у червні досягли рекордного рівня - 68,5 млрд грн. 129 млрд грн пільгових кредитів і отриманих грантів (60,5 млрд грн кредитів та 68,5 грантів) є основою фінансування дефіциту бюджету.** У червні Україна отримала грантову допомогу у розмірі **$1,3 млрд (36,99 млрд грн)** від США з Цільового фонду багатьох донорів Світового банку у рамках додаткового фінансування Проекту «Підтримки державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» між Україною та Міжнародним банком реконструкції і розвитку (МБРР) та Міжнародної асоціації розвитку (МАР). Федеративна Республіка Німеччина надала Україні грант на суму **1 млрд євро (31,5 млрд грн).** Ці кошти були перераховані до державного бюджету через спеціальний адміністративний рахунок, який відкрито Міжнародним валютним фондом для спрямування грошей країн-донорів на допомогу Україні.

(7) Надходження до місцевих бюджетів продовжують **перевищувати обсяги доходів відповідних періодів минулого року**. У червні до місцевих бюджетів надійшло **30,5 млрд грн** податкових надходжень. Загалом за І півріччя надійшло 173,8 млрд грн, що на 18,4 млрд грн (11,8%) більше січня – червня 2021 року. Основними причинами залишаються інфляція та збільшення виплат військовослужбовцям, що впливає на ПДФО, основна частка якого йде в місцеві бюджети. Втім, якщо інфляційний чинник, імовірно, буде значним весь рік, то після підписання проєкту Закону 7251 середньомісячна зарплата не буде виплачуватися військовослужбовцям, відповідно, є ризик значного зниження надходжень від ПДФО. У видатках місцевих бюджетів традиційно головну частку становлять видатки на освіту **(55%)**. Фінансування середньої освіти здійснюється недостатньо ефективно, про що свідчать накопичені залишки освітньої субвенції у місцевих бюджетах загальним обсягом 10 млрд грн: відсутні такі залишки лише в 6 місцевих бюджетах, а у 9 бюджетів залишки становили більше 100 млн грн кожен.

(8) **Зміни законодавства щодо повернення мита та ПДВ на імпортні товари та розмитнення автомобілів забезпечать відновлення податкових та митних надходжень до бюджету**. За весь період нульового розмитнення, що діяв з 1 квітня 2022 р. до 30 червня 2022 р., ввезено 225 193 легкових автомобіля на суму трохи більше 981 млн дол. США. Це - 2% від всіх зареєстрованих в Україні легковиків станом на 2021 рік, або вдвічі більше, ніж втратили громадяни України під час війни. Сума наданої пільги - 26,1 млрд грн. Орієнтовна сума наданих податкових та митних пільг на товари - 15,8 млрд грн.

(9) **Верховна Рада України ухвалила закони про стимулювання (зокрема і податкового) промислового виробництва,** що, в першу чергу, має активізувати діяльність в уже діючих індустріальних парках, але також створює ризик зниження доходів від податку на прибуток підприємств, ПДВ та мита у середньостроковій перспективі. Ухвалені проекти Законів №5688 від 22.06.2021 та №5689 від 22.06.2021 передбачають податкові стимули для індустріальних парків. Зокрема, звільнення від:

- сплати податку на прибуток підприємств на 10 років: ці кошти будуть спрямовані на розвиток діяльності платника в межах індустріального парку;
- оподаткування ПДВ імпорту нового устаткування (обладнання) та комплектуючих до нього;
- оподаткування митом нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться учасниками індустріальних парків, включених до Реєстру індустріальних парків;
- також можуть бути пільги з об'єктів нежитлової нерухомості та земельного податку, які встановлюють органи місцевого самоврядування.

Цікаво, що законопроєктом 5688 внесено пільгу з ПДВ на постачання резидентами Дія Сіті шляхом доступу до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів у мережі Інтернет.

Фінансування соціальних видатків

Надходження від ЄСВ у січні – червні 2022 року становили 189,8 млрд грн, що на 25 млрд перевищує відповідний період 2021 року. У червні 2022 року надійшло 37,9 млрд грн, що на 5,7 млрд грн більше, ніж у червні 2021 року.

На пенсійні виплати за червень спрямовано 51,2 млрд грн, що на 8,6 млрд грн більше, ніж у відповідному періоді попереднього року.

Мінсоцполітики спрямувало майже 6,2 млрд грн на виплату допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Загалом Уряд виплатив близько 17,2 млрд грн майже 2,3 млн ВПО.

На часткову компенсацію комунальних послуг за розміщення 352 тисяч ВПО по програмі «Прихисток» сума витрат за підсумками квітня становить понад 107,2 млн грн. Із них 50,6 млн грн виділив Уряд із резервного фонду державного бюджету, а решту 56,6 млн грн профінансовано за донорські кошти. Проте зберігається нагальна потреба у розміщені до 500 тис. переселенців, на що необхідно 225 млн грн щомісяця.

Фонд соціального страхування повідомив про затримку у фінансуванні, викликану перевищенням потреби у видатках над надходженнями від ЄСВ. Лише за січень–травень ФССУ недоотримав 2 млрд грн, за червень інформація відсутня. Станом на 1 липня ФССУ на 50% профінансував надання матеріального забезпечення за заявами-розрахунками, поданими роботодавцями по 22 квітня.

За січень-червень 2022 Нацсоцслужба перерахувала коштів грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги „пакунок малюка" понад 70,7 тис. осіб на суму 449,1 млн грн.

Джерело: Державна податкова служба України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України, Національна соціальна сервісна служба України, Фонд соціального страхування України.

Таблиця 1. Основні показники фінансування бюджету

Показники	За січень-червень
Всього надійшло (млрд грн), у тому числі:	561,3
У % до плану (за весь період)	133,5
Від розміщення ОВДП (всього) (млрд грн), у тому числі:	349,7
У гривнях (млрд грн)	*321,6*
У дол США (млрд грн/млн дол. США/ млн Євро)	*₴28,1/$653,5/€288,3*
Із зовнішніх джерел (млрд грн)	211,6
Платежі з погашення державного боргу (млрд грн)	214,8
У % до плану за весь період	99,5
Платежі з обслуговування	86,6
У % до плану за весь період	99,4

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 2. Частка запозичень України в січні-червні 2022 р.

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Загальна сума запозичень (млрд грн)	10,9	7,0	145	104,1	109,6	184,7
Всього запозичено у за січень-червень	1,94	1,25	25,83	18,55	19,53	32,91
Від розміщення ОВДП у за січень-червень	3,09	1,66	14,18	22,19	23,36	35,52
Запозичено у із зовнішніх джерел у відсотках за січень-червень	0,05	0,57	45,09	12,52	13,19	28,59
Платежі з погашення державного боргу у за січень-червень	9,03	26,54	9,17	18,20	15,88	21,18
Платежі з обслуговування у за січень-червень	6,70	21,59	16,97	9,58	31,76	13,39
Різниця між запозиченими фінансовими ресурсами і погашеними сумами державного боргу (млрд грн)	-8,5	-50,0	125,3	65,0	75,5	139,2

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 3. Джерела залучення ресурсів із зовнішніх джерел в січні-червні 2022 р.

Джерела	Обсяг залучень (млрд грн/млн дол США/млн євро/ млрд яп. єн)
позика МБРР в рамках проекту «Прискорення інвестицій у сільське господарство України» (№8973-UA від 27.08.2019)	₴1/$34,5/€0
позика МБРР в рамках проекту «Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19» (№9196-UA від 14.12.20)	₴1,2/$40/€0
позика МБРР в рамках проекту «Додаткове фінансування проекту "Екстренне реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні" (№9315-UA від 17.05.21)	₴0,4/$15/€0
позика МБРР в рамках проекту «Екстренне реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні" (№9250-UA від 17.05.2021)	₴0,1/$4,9/€0
кошти Міжнародного валютного фонду в рамках додаткового фінансування за програмою екстреної підтримки Rapid Financing Instrument (RFI)	₴41,3/$1400/€0
позика ЄС у рамках нового пакету екстреної макрофінансової допомоги	₴37,1/$0/€1200
позика ЄІБ в рамках проекту Проект щодо осн. кредиту для МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації (APEX) (№82.844 від 24.12.14	₴8,5/$0/€257
позика МБРР в рамках проєкту «Додаткова позика до Другої позики на політику розвитку в сфері економічного відновлення» (№9366-UA від 08.03.2022)	₴14,3/$0/€400
позика МБРР в рамках проекту Друге додаткове фінансування проекту "Екстренне реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні" (№9369-UA від 08.03.22)	₴2,7/$91,2/€0
позика ЄІБ в рамках проекту «Основний кредит для аграрної галузі» (85.055 від 28.12.2015)	₴12,6/$0/€382
позика Французького агентства розвитку	₴9,7/$0/€300
позика МБРР в рамках проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (№9238-UA від 13.12.21)	₴3,5/$120/€0
позика уряду Канади	₴11,5/$392,8/€0
позика Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «ММСП – Фінансування Covid-19» (Угода від 07.04.2022)	₴4,8/$0/€150
Позика Японського агентства розвитку на політику розвитку у сфері надзвичайного економічного відновлення (№UKR-C3 від 16.05.2022)	₴17/$0/€0/¥78
позика Міжнародної асоціації розвитку (Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні)	₴0,7/$0/€22,2
позика МБРР у рамках проекту «Додаткове фінансування Модернізація системи соціальної підтримки населення України»	₴0,7/$24,6/€0
позика МБРР у рамках проекту «Додаткове фінансування Проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	₴0,2/$7/€0
позика МБРР у рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України»	₴0,9/$30/€0
позика МБРР у рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні»	₴13,1/$0/€424,6
позика МБРР у рамках проекту «Східна Україна: возз'єднання, відновлення, відродження (Проект ЗВ)»	₴2,9/$99/€0
позика Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «Надзвичайна економічна програма для України»)	₴4,7/$0/€149,3
позика Уряду Канади	₴22,8/$0/€0/C$585,8

Джерело: Міністерство фінансів України

Автори:
Дарина Марчак, Юлія Маркуц, Ліна Задорожня, Тарас Маршалок, Інна Студеннікова, Дмитро Андрієнко
Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки

* * *

Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління створено Київською школою економіки за підтримки Швеції. Думки, висновки чи рекомендації належать авторам цього видання і не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори видання.